

Nr 319.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan; given Stockholms slott den 18 mars 1919.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Förslag

till

Lag

angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.

Härigenom förordnas som följer:

Vad 6, 9, 45 och 52 §§ i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 innehålla därom, att tjänstehjon genom polismyndighets försorg entledigas från tjänsten eller hämtas och däri installas, så ock samma stadgas föreskrifter i vad de bestämma särskilda bötesstraff eller förverkande av lönerna eller viss del därav skola upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fre-
dagen den 28 februari 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren, anmälde riksdagens skrivelse den 11 maj 1918, n:r 200, däri riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Efter att hava redogjort för skrivelsens innehåll anförde departementschefen:

»Såsom av riksdagen framhållits, är den nu gällande legostadgan den 23 november 1833 i många avseenden föråldrad och innehåller talrika bestämmelser av olämplig och för tjänarna kränkande beskaffenhet, varför dess avskaffande är väl motiverat. Riksdagen har även ansett,

att legostadgan borde ersättas med en efter tidsförhållandena avpassad lagstiftning, därvid särskilt borde beaktas jordbrukets behov av en avtalsform, som skänker behörig stadga åt förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare.

Vid behandlingen inom riksdagen av förevarande spörsmål gjordes ock gällande en i viss mån avvikande uppfattning rörande erforderliga lagstiftningsåtgärder. Det hävdades av reservanter i det andra kammarens utskott, som hade att yttra sig i ärendet, att visserligen den nu gällande legostadgan borde avskaffas, men att den ej borde ersättas med en ny lag, avsedd att reglera förhållandet särskilt mellan jordbrukets arbetare och arbetsgivare. Detta förhållande borde fastmera överlämnas åt det fria avtalet.

Den sålunda av nämnda reservanter framförda åsikten synes mig delvis vila på en missuppfattning. Det är uppenbart, att en moderniserad avtalslagstiftning kan grundas på principen om full avtalsfrihet för parterna. Även om man utginge från denna princip såsom på förevarande område den lämpligaste för närvarande — i vilken fråga jag icke nu skall yttra någon mening — skulle en lagstiftning ingalunda vara överflödigt. Jag vill påpeka, att därest legostadgan upphävdes utan att ersättas av annan lag, vissa allmänna grundsatser, hämtade från andra rättsområden, komme att tillämpas vid bedömandet av det mellan dessa kontrahenter bestående rättsförhållande. Givetvis är det att föredraga för båda kontrahenterna, att i stället särskilda lagbestämmelser, avpassade för detta område, utarbetas.

Frågan om en moderniserad lagstiftning såsom ersättning för legostadgan är emellertid synnerligen omfattande och invecklad. Visserligen har en utredning på sin tid verkställts av en för ändamålet tillsatt kommitté, men dess betänkande med förslag till lagstiftning i ämnet, avgivet år 1900, bygger på föråldrade principer och lärer icke kunna läggas till grund för ny lagstiftning i ämnet.

Legostadgan gäller numera för huvudsakligen två sinsemellan olikartade områden, nämligen dels för arbete i jordbruket och dels för husligt arbete i stad och på landet. Nu rådande förhållanden kunna ej motivera i varje avseende gemensamma bestämmelser för dessa arbetsområden. Även inom jordbrukets område äro anställningsformerna olika för skilda grupper av jordbruksarbetare och även i viss mån i olika delar av landet. Bland annat bör vid en ny lagstiftning uppmärksamhet ägnas även däråt, att på sina håll lantarbetarna äro organiserade och börjat genom sina organisationer sluta kollektiva avtal. Överhuvud torde jordbruksarbetarnas avtalsfråga icke kunna lösas annat än i sammanhang

med en kommande ny utredning av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien.

Jag har emellertid kommit till den uppfattning, att en provisorisk lagstiftning med ändamål att undanröja de mest i ögonenfallande orättvisorna i legostadgans bestämmelser kan och bör ske utan avbidan på en utredning rörande de positiva lagstiftningsuppgifter, som erbjuda sig vid legostadgans fullständiga upphävande. I sådant syfte har jag låtit inom justitiedepartementet utarbeta ett förslag till *lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan*. Detta förslag avser endast att upphäva de stadganden, vilka, såsom riksdagen i sin nu anmälda skrivelse uttrycker det, äro hårda och orimliga för tjänarna.

Det genom legostadgan reglerade s. k. tjänstehjonsavtalet intager i den svenska rätten en särställning i förhållande till de allmänna reglerna om avtal och deras tvingande kraft. Såsom allmän regel för avtal gäller i svensk liksom överhuvud taget i modern rätt, att därigenom åtagna prestationer kunna framtvingas endast genom tvång av ekonomiskt verkande art, samt att uraktlåtenhet att fullgöra avtalet väl medför skyldighet att hålla motparten skadeslös men icke påföljder av kriminell natur. För tjänstehjonsavtalet däremot gäller den säregna, från en äldre tids rättsuppfattning kvarblivna regeln — som eljest endast har sin motsvarighet i sjölagen — att fullgörande av de personliga arbetsprestationer, som åligga arbetstagaren, kan framtvingas medelst statligt tvång samt att överträdelse av avtalet stundom drabbas av straff, stundom medför skadeståndspåföljder, som i viss mån även de ha karaktären av bötesstraff.

I förstnämnda hänseende gäller jämlikt föreskrift i legostadgan §§ 45 och 52, att tjänstehjon, som icke å behörig tid inställer sig i tjänst eller som avviker ur tjänsten före tjänstetidens utgång, kan underkastas *hämtning* genom polismyndigheternas försorg.

Vad beträffar bötes- och skadeståndspåföljder stadgas i vissa fall böter, i andra fall förlust av hela lönen eller viss del därav — utan hänsyn till om verkligen den husbonden åsamkade skadan uppgår till ifrågavarande belopp — och stundom vid sidan därav särskilt skadestånd. Det har ofta vid tillämpningen visat sig, att dessa bestämmelser kunna verka ytterst obilligt, särskilt där tjänaren endast har en kort tid kvar av tjänstetiden och går miste om ett lönebelopp, som icke står i någon rimlig proportion till den förseelse, varom är fråga. Svårigheten i många fall för arbetstagaren att tillvarataga sina rättigheter gentemot husbonden skärper givetvis än mera de olägenheter, som stadgandena genom sin avfattning äro ägnade att medföra. Det lär överhuvud taget icke vara

lämpligt att i lagen fixera visst skadeståndsbelopp, oberoende av den verkliga åsamkade skadan. Att ifrågavarande bestämmelser icke överssamma med vår tids rättsuppfattning framgår ock därav, att de mångenstädes aldrig tillämpas. De tillhöra uppenbarligen den grupp av föråldrade stadganden, som böra utmönstras ur lagen.

I detta sammanhang torde ock böra uppmärksammas föreskriften i 6 § legostadgan angående formen för avtalets hävande i händelse husbonden i väsentlig mån åsidosatt sina skyldigheter. Arbetstagaren måste enligt lagen anlita polismyndighets medverkan för en rättsenlig upplösning av tjänsteförhållandet. En motsvarande regel gäller enligt 5 §, då husbonden vill avskeda arbetstagaren. Dessa bestämmelser, som icke ens torde vara allmänt kända inom de kretsar, för vilka de gälla, tillämpas dock emellanåt. Att de sakna berättigande under nuvarande förhållanden torde ej behöva närmare utvecklas. Av den avfattning, förslaget fått, torde framgå, att någon ändring icke sker beträffande husbondens skyldighet och befogenhet att anlita myndighet vid vräkning av tjänaren ur dennes bostad.

Genom ett upphävande av de föråldrade stadganden, för vilka jag nu lämnat redogörelse, skulle de mest stötande bristerna i legostadgan undanröjas och det s. k. tjänstehjonsavtalet få karaktären av ett vanligt, civilrättsligt verkande avtal. Givetvis avses icke med detta lagförslag annat än en tillfällighetsåtgärd. Med hänsyn till den avsevärda tid, som kan väntas förflyta, innan denna lagstiftningsfråga är mogen för en definitiv lösning, har jag funnit mig böra på detta sätt redan nu tillmötesgå riksdagens uttalade önskan om en revision av legostadgan.»

Härefter hemställde föredraganden, att lagrådets yttrande över det nu anmälda lagförslaget måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen innehåller, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Adil Wifvesson.

Förslag

till

L a g

angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.

Härigenom förordnas, att bestämmelserna i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 skola upphöra att gälla i vad de stadga:

medverkan från polismyndighets sida i vissa fall för tjänsteavtalets hävande;

rätt för husbonde att i vissa fall genom polismyndighets försorg låta hämta och i tjänsten inställa tjänstehjon; samt

påföljd för förseelse mot legostadgans föreskrifter, i den mån sådan påföljd innefattar böter eller ock förverkande av lönen eller viss del därav.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd onsdagen den
12 mars 1919.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 februari 1919, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för justitiedepartementets lagavdelning, docenten Martin Fehr.

Lagrådet yttrade:

Mot förslaget att upphäva legostadgans bestämmelser om tjänstehjons hämtning och inställande i tjänsten genom polismyndighets försorg synes intet vara att erinra. Även det ifrågasatta upphävandet av föreskrifterna om bötesstraff och om förverkande av lönebelopp torde kunna godtagas, om än vad angår vissa straffbestämmelser, exempelvis de, vilka äro riktade mot tredje man eller angå smärre ordningsförseelser av husbonden, förslaget lär gå längre än som motiveras av dess utav departementschefen angivna syfte att upphäva endast de stadganden, vilka äro orimliga och hårda för tjänarna.

Det är tydligt, att den skyldighet att utgiva lön m. m., som enligt 5 § sista stycket åligger husbonden, icke blir upphävd genom för-

slaget. Berörda skyldighet röner emellertid, såvitt fråga är om annat än nödigt underhåll, icke någon inverkan av, huruvida tjänstehjonet under avtalstiden erhåller annan tjänst eller ej, och den är således mera omfattande än en efter allmänna grunder reglerad skadeersättningsplikt. Det vill synas, som borde, i samband med upphävande av bestämmelserna om förverkande av lönebelopp, jämkning ske även beträffande ifrågavarande påföljd för husbonden.

Vad förslaget innehåller om avskaffande av polismyndighets medverkan för tjänsteavtalets hävande är ägnat att väcka betänklighet.

Legostadgans grundläggande bestämmelser om tjänsteavtalets hävande på tjänstehjonets begäran innefattas i 6 §. Enligt detta lagrum ankommer det å polismyndighet att entlediga tjänstehjonet från tjänsten. Därest alltså tjänaren lämnar sin tjänst utan att anlita polismyndighets medverkan, är han, om han än haft aldrig så välgrundad anledning till missnöje med husbonden, underkastad påföljden av hämtning. Det må medgivas, att denna ordning är mot tjänaren onödigt sträng. Och ehuru efter bortfallandet av hämtningspåföljden ett bibehållande av föreskriften om polismyndighets medverkan för avtalets hävande bleve skäligen betydelselöst, synes mot densammas upphävande ingen befogad anmärkning kunna göras. Det må framhållas, att förslagets stadgande härutinnan tydligen icke berör vad 6 § innehåller om tjänstehjons rätt att genom polismyndighet få husbonden varnad och tillsagd att uppfylla sina skyldigheter, i den mån denna varning har självständig betydelse och ej utgör blott ett led i proceduren för tjänsteavtalets hävande.

I legostadgans 5 § avhandlas sådant polismyndighets ingripande för tjänstehjonsförhållandets upplösning, som äger rum efter anmälan av husbonden. Polismyndighetens åtgärd säges gå ut på att tjänstehjon ur tjänsten vräka. Förslaget vilar, av departementschefens yttrande att döma, på den tydning av vad sålunda i legostadgan betecknas som vräkning, att polismyndigheten dels beslutar om tjänsteavtalets hävande, dels omedelbart verkställer beslutet. Och förslaget lär böra så förstås, att vad 5 § innehåller om verkställigheten, om vräkningen ur bostaden, skall lämnas orubbat. Departementschefen anför härutinnan, att av den avfattning förslaget fått torde framgå, att ändring icke sker beträffande husbondens skyldighet och befogenhet att anlita myndighet vid vräkning av tjänaren ur dennes bostad. Det vore ju ej heller rimligt, vare sig att hänvisa husbonden till den utväg allmänna lagstiftningen håller honom öppen — han bleve då, enär utsökningslagen icke medgiver handräckning för tjänstehjons skiljande ur tjänst, nödsakad utverka sig dom i

fråga om flyttningen — eller att låta husbonden själv företaga vräkningen ur bostaden.

Nu kan emellertid med fog ifrågasättas, om den medverkan, polismyndighet jämlikt 5 § har att lämna till tjänstehjonsförhållandets upplösning, består i annat än verkställande av husbondens beslut om avtalets hävande. Polismyndigheten lär nämligen numera, enligt den lydelse 5 § erhållit genom kungl. kungörelsen den 1 oktober 1858, icke äga att ingå i prövning av skälen för husbondens begäran om tjänarens skiljande ur tjänsten. Myndighetens biträde torde fastmer inskränka sig, såsom det heter i motiven till 1900 års lagförslag i ämnet, till ett mekaniskt verkställande av husbondens vilja.

Är det sist sagda riktigt, skulle, i motsats till vad departementschefen antagit, förslaget om avskaffande av polismyndighets medverkan för avtalets hävande icke i något avseende beröra 5 §. Om åter själva hävandet utav avtalet må anses för närvarande bero av polismyndighets medverkan, kan man ej undgå att ställa sig tveksam i fråga om lämpligheten att avskaffa denna. Vinsten av ett dylikt avskaffande, som i varje fall knappast kan sägas ske i tjänarens intresse, är ej lätt att inse. Den ifrågavarande lagändringen synes icke komma att öva något märkbart inflytande på det verkliga rättsläget enligt 5 §. Men väl kan den, då dess avsedda innebörd lär vara för det allmänna begreppet mer än skäligt svårtillgänglig, bliva till förvillelse.

Det nu sagda torde hava ådagalagt önskvärdheten av att förslaget får en avfattning, som otvetydigt låter 5 § kvarstå oförändrad. En jämkning av förslaget i sådan riktning kunde, till underlättande av en rätt uppfattning om förslaget även i dess andra led, lämpligen genomföras så, att upphävandet angives gälla, förutom bestämmelserna om bötesstraff och förverkande av lönebelopp, vad 6, 9, 45 och 52 §§ legostadgan innehålla därom, att tjänstehjon genom polismyndighets försorg entledigas från tjänsten eller hämtas och däri inställes.

Ur protokollet

Erik Ölander.

*Utdrag ur protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
tisdagen den 18 mars 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Löfgren anmälde lagrådets den 12 mars 1919 avgivna utlåtande över det den 28 februari 1919 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan*. Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anmärkte föredraganden, att ifrågavarande lagförslag numera inom justitiedepartementet omarbetats i anslutning till de av lagrådet gjorda erinringar.

Föredraganden uppläste härefter det sålunda överarbetade lagförslaget och hemställde, att detsamma måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gustaf Sandström.
